شناسایی مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها با استفاده از تکنیک دلفی فازی
مطالعه موردی: دانشگاه شیراز[1]

مسلم علی‌محمدلو[2]
بنفشه اکبری[3]
الهام مهدویان پور[4]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰٤/۲۲
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۱/۰٦

چکیده

دانشگاه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای یک کشور، علاوه بر وظیفه تعلیم و تربیت دانشجو، در حوزه‌های قانونی، زیست‌محیطی، اخلاقی و نوع‌دوستی نیز مسئولیتی تحت عنوان "مسئولیت اجتماعی دانشگاه[5]" به عهده دارد، ولی علیرغم مطالعات متعددی که در حوزه مسئولیت اجتماعی صورت گرفته، در حوزه دانشگاه‌ها مدل بومی‌شده برای مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی وجود ندارد. این پژوهش باهدف شناسایی مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها انجام‌شده است. برای این منظور، بامطالعه جامع ادبیات موضوع، شاخص‌های مسئولیت اجتماعی شناسایی و برای بومی‌سازی آن‌ها در دانشگاه‌ها از تکنیک دلفی فازی استفاده‌شده است تا هم توافق خبرگان در مورد شاخص‌ها مبنای تصمیم‌گیری باشد و هم در فضای فازی بتوان به‌طور دقیق‌تر، به تحلیل نظرات کلامی خبرگان پرداخت. ۳۹ شاخص شناسایی‌شده از ادبیات با استفاده ازنظر ۱۰ نفر از خبرگان دانشگاه شیراز، طی ٤ دور دلفی به ۱۸ شاخص نهایی تبدیل گردید.

واژگان کلیدی: مسئولیت اجتماعی، مسئولیت اجتماعی دانشگاه، دانشگاه شیراز، دلفی فازی

---

[1] مقاله برگرفته از طرح پژوهشی است که در سال ۱۳۹۲ در دانشگاه شیراز انجام شده است

۲. استادیار بخش مدیریت، دانشگاه شیراز mslmaml@gmail.com
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت، دانشگاه شیراز akbari.banafsheh@yahoo.com
٤. کارشناسی مدیریت، دانشگاه شیراز elham.mahdavianpour@gmail.com

[5] University Social Responsibility

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

مقدمه

سازمان‌ها برای انجام وظایف با بیشترین کارایی و اثربخشی و درنتیجه تحقق اهداف و مأموریت‌ها، علاوه بر رعایت استانداردها و قواعد سازمانی و قانونی، نیاز به مجموعه‌ای از رهنمودهای اخلاقی دارند که آن‌ها را در این امر یاری کند. بدین ترتیب مفهوم "مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها" شکل گرفته است. (رحمانی سرشت، رفیعی، کوشا، ۱۳۸۸: ۲۲)

مسئولیت اجتماعی در دهه‌های اخیر به یک شیوه مدیریت و کلمه کلیدی در بازار رقابتی تبدیل شده است که هرچه بیشتر شناخته می‌شود، سوءتفاهم‌ها پیرامون معنی آن نیز بیشتر می-شود. می‌توان گفت این سوءبرداشت‌ها به دلیل تناقضات در توسعه مباحث دانشگاهی، نه‌تنها پیرامون مسئولیت اجتماعی، بلکه در مورد حاکمیت شرکت‌ها[1]، روابط سازمانی سهامداران و غیره است.

باوجود برخی جنبه‌های منفی در این حوزه، انگیزه‌های مثبت مسئولیت اجتماعی باعث ایجاد تعهد سازمانی، جو مثبت در کسب‌وکار و انگیزه در کارکنان شده است. نتایج حاصل از اثرات مثبت مسئولیت اجتماعی همچنین باعث افزایش در عملکرد مالی، جذب سرمایه‌گذاران و مشتریانی که تفکر اخلاقی دارند و دستیابی به مزیت رقابتی گردیده است (Leonidas et al.,2012:312).

یکی از مقدمات توسعه همه‌جانبه کشور، پویایی و توانایی دانشگاه‌ها در انجام امور مربوط به خود است. ازآنجاکه دانشگاه نهادی متفکر، آگاه و نوآور در جامعه محسوب می‌شود، انتظار می‌رود که با انجام وظایف و رسالت‌های خود بتواند گام‌های مؤثرتری در تحقق آرمان‌های جامعه بردارد و همواره کشور را به سمت پیشرفت رهنمون سازد. (نصر و حسینی: ۱۳۸٤)

دانشگاه و به‌طورکلی نظام آموزش عالی، گران‌بهاترین منبعی است که هر جامعه برای پیشرفت و توسعه در اختیار دارد و دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی به لحاظ دانش، اعتبار زیادی کسب کرده‌اند و پویندگان راه علم و ترقی محسوب می‌گردند (Brwnlee and Associate,1992:1). در سال ۱۹۷۳، تالکوت پارسونز اظهار داشت که آموزش عالی و مؤسسات پژوهشی به‌عنوان تنها ویژگی برجسته ساختارهای درحال‌توسعه جوامع مدرن هستند و کلید درک جهان جدید است. (هویدا و زارع، ۱۳۸٤)

[1] Corporate Governance

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

ولی دانشگاه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای یک کشور، علاوه بر وظیفه تعلیم و تربیت دانشجو، در حوزه‌های قانونی، زیست‌محیطی، اخلاقی و نوع‌دوستی نیز مسئولیتی تحت عنوان "مسئولیت اجتماعی دانشگاه[1]" به عهده دارد. امروز مسئولیت اجتماعی دیگر فراتر از انسان‌دوستی است. در حال حاضر مسئولیت اجتماعی به موضوعاتی مانند سهم کسب‌وکار برای توسعه پایدار و همچنین ارائه راه‌حل‌های فعال برای چالش‌های اجتماعی و زیست‌محیطی می‌پردازد. با توجه به اینکه دانشگاه رکن مهمی از جامعه است، بعد اجتماعی آن فراتر از زمان و مکان است و باید به حد کفایت موردتوجه قرار گیرد. دانشگاه‌ها درصدد ارائه آموزش در حوزه فنی و حتی فردی هستند ولی ممکن است در تشریح مشکلات جامعه به دانشجویان موفق نباشد و یا اینکه نتوانند به آن‌ها تفهیم کنند که در برابر جامعه خود مسئول هستند. (Ruxandra Vasilescuet al,2010:4177)

امروزه وظیفه دانشگاه فقط آموزش صرف فنی نیست. بلکه دانشگاه باید به دانشجویان کمک کند که ذهنیت و نوع تفکر آن‌ها از حالت فردگرایی خارج‌شده و به موضوعات و منافع اجتماعی با دید جدی‌تری نگاه کنند. به همین دلیل سرفصل‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی سعی می‌شود در دوره‌های تحصیلی دانشجویان گنجانده شود (Ibrahim et al. 2006:159)

در کنفرانس جهانی آموزش عالی یونسکو در پاریس (سال ۱۹۹۸)، اعلامیه جهانی آموزش عالی در قرن بیست و یکم شکل گرفت. در ادامه در کنفرانس جهانی آموزش عالی یونسکو در پاریس (سال ۲۰۰۹) در راستای اعلامیه سال ۱۹۹۸، دستورالعمل اجرایی کنفرانس مشتمل بر فهرستی از اهداف تدوین شد که به‌طور مشخص اعلام می‌نمود که مسئولیت اجتماعی به‌طور فزاینده‌ای از جنبه‌های ذاتی نظام آموزش عالی، به‌خصوص از دانشگاه‌ها می‌باشد. (سایت کنفرانس)

دانشگاه شیراز با پیشینه بیش از نیم‌قرن، یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین دانشگاه‌های کشور است که قطب پژوهشی کشور نیز به شمار می‌آید. در بررسی اهداف و راهبردهای کلان دانشگاه شیراز می‌توان به ردپاهایی از مسولیت‌اجتماعی رسید مانند:

- ارتقاء موقعیت دانشگاه شیراز در سطح ملی و بین‌المللی به‌عنوان یکی از دانشگاه‌های برتر جهان.

[1] University Social Responsibility

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

- توسعه اخلاق علمی و حرفه‌ای در راستای پرورش همه‌جانبه دانش‌آموختگان و افزایش اثربخشی حرفه‌ای و التزام اجتماعی آن‌ها.
- ارتقاء منزلت علمی و التزام اجتماعی دانشجویان و تأمین رفاه، سلامت و نشاط جسمی و روانی آنان در راستای احیاء هویت ملی و دینی و رشد خلاقیت‌های دانشجویی.

ولی علیرغم مطالعات متعددی که در حوزه مسئولیت اجتماعی صورت گرفته، در حوزه دانشگاه‌ها مدل بومی‌شده برای مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی وجود ندارد و دانشگاه‌های مانند دانشگاه شیراز باوجوداینکه نشانه‌هایی از موضوعات مسئولیت اجتماعی را در برنامه‌های خود دارند ولی به‌طور عملیاتی با مفهوم مسئولیت اجتماعی دانشگاه آشنا نیستند. این پژوهش باهدف شناسایی مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها انجام شده است. برای این منظور، با مطالعه جامع ادبیات موضوع، شاخص‌های مسئولیت اجتماعی شناسایی و برای بومی‌سازی آن‌ها در دانشگاه‌ها از تکنیک دلفی فازی استفاده شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بدون تردید نظام آموزش عالی نقش اساسی در توسعه جامعه دارد (پریرخ و فتاحی، ۱۳۸٤). امروزه مراکز آموزش عالی سه مأموریت اصلی آموزش، پژوهش و ارائه خدمات را بر عهده دارند؛ بنابراین با توجه به نقش مهم این نهادها در ابعاد گوناگون، اطمینان یافتن از کیفیت مطلوب عملکرد هر یک از کارکردهای آن به‌منظور جلوگیری از هدر رفت سرمایه‌های مادی و انسانی ضرورتی انکارناپذیر است؛ اما در کنار این عوامل و شاید مهم‌تر از آن‌ها رعایت موضوعات اخلاقی و اجتماعی است که تحت عنوان مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها معروف شده است.

نگرش‌ها و نظریات مربوط به مسئولیت اجتماعی سازمان، سابقه چندانی ندارد. قبل از سال‌های حدود ۱۸۰۰، هنجارها و نگرش‌های اجتماعی اثر بسیار کمی بر اعمال مدیریت داشته است؛ اما از اوایل قرن حاضر، بسیاری از صاحب‌نظران نیاز به مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها را مورد تأکید قرار داده و از اوایل دهه ۱۹۲۰، در نوشته‌های خود به اهمیت آن اشاره نموده‌اند (صنوبر، مهدی زاده اصل، ۱۳۸۷: ۷۲)

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

تترالت سیرسلی[1] (۲۰۰۹) در تحقیقی تحت عنوان " ۷۵ سال دروس یاد گرفته‌شده[2] " به بررسی تاریخی مسئولیت اجتماعی پرداخته و دروس یاد گرفته‌شده در این زمینه را از دیدگاه مدیران بیان کرده است. وی تاریخچه سیر تحول مسئولیت اجتماعی در شش بخش تقسیم-بندی نمود و برای هر دوره نام‌گذاری نیز داشت:

- دهه ۱۹۳۰: رکود بزرگ[3]
- دهه ۱۹٤۰: جنگ جهانی دوم و دوران بازسازی[4]
- دهه ۱۹۵۰: بعد از جنگ جهانی دوم و جنگ سرد[5]
- دهه ۱۹٦۰: جنگ سرد و حقوق مدنی[6]
- دهه ۱۹۷۰: تکنولوژی[7]
- دهه ۱۹۸۰ و بعدازآن: ذینفعان[8]

قدیمی‌ترین توجهات مدرن به مسئولیت اجتماعی شرکتی مربوط به سال ۱۵۵٤ است که آر بوون[9] در کتاب "مسئولیت‌های اجتماعی تجار" یک تعریف اولیه از مسئولیت اجتماعی شرکتی شرکتی فراهم کرد: "تعهدات کسب‌وکار و افراد تجاری بر پیگیری آن دسته از سیاست‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌هایی که ازنظر اهداف و ارزش‌های جامعه مطلوب هستند" (تقوی، حقیقی کفاش، ص ۱). مسئولیت اجتماعی به‌عنوان تعهد داوطلبانه شرکت جهت فراتر رفتن از تعهدات صریح و ضمنی تحمیل‌شده بر شرکت توسط انتظارات جامعه از رفتار متعارف سازمانی تعریف شده است(Hou, Reber, 2011:166).

درک فرنچ و هینر ساورد[10] در کتاب "فرهنگ مدیریت در مورد مسئولیت اجتماعی" می-نویسند، "مسئولیت اجتماعی، وظیفه‌ای است بر عهده مؤسسات خصوصی، به این معنی که تأثیر سوئی بر زندگی اجتماعی که در آن کار می‌کنند، نگذارند. میزان این وظیفه مشتمل است بر وظایفی مانند آلوده نکردن محیط، تبعیض قائل نشدن در استخدام، نپرداختن به فعالیت‌های

[1] Tetrault Sirsly
[2] 75 years of lessons learned
[3] the great depression
[4] World War II and rebuilding
[5] Post World War II and Cold War
[6] Cold War and civil rights
[7] technology
[8] stakeholders
[9] R. Bowen
[10] French & Saword

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

غیراخلاقی و آگاه کردن مصرف‌کننده از کیفیت محصولات. همچنین وظیفه‌ای است مشتمل بر مشارکت مثبت در زندگی افراد جامعه." (رحمان سرشت، کوشا، رفیعی، ۲٤:۱۳۸۸)

شورای جهانی کسب‌وکار برای توسعه پایدار[1]، مسئولیت اجتماعی را این‌چنین تعریف کرده است: "مسئولیت اجتماعی سازمان، تعهد مستمر کسب‌وکار به رفتار اخلاقی و کمک به توسعه اقتصادی است درعین‌حال باعث بهبود کیفیت زندگی کارکنان و خانواده آن‌ها و به‌طورکلی جامعه می‌شود." (Milovanovic, Barac, Andjrlkovic, 2009:90) گریفین و بارنی[2] مسئولیت اجتماعی سازمان را چنین تعریف می‌کنند: "مسئولیت اجتماعی، مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان بایستی در حفظ و مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کند انجام می‌دهد." (قربانی، زرندی؛ حصاری، ۸۱:۱۳۸٤)

ازنظر رابینز و کولتر، مسئولیت اجتماعی به تعهد یک سازمان در ورای آنچه ازلحاظ قانونی و اقتصادی مقرر است، پیگیری هدف‌های بلندمدتی که برای جامعه خوب هستند، اطلاق می‌شود. (ایران‌نژاد پاریزی، توسلی، نامعلوم: ۳٦)

کترو و مک داگلاس معتقدند: "مسئولیت اجتماعی از تعهدات مدیریت است که علاوه بر حفظ و گسترش منافع سازمان، در آن رفاه عمومی جامعه نیز لحاظ می‌شود." (قاهری، نامعلوم: ۱۱٦)

چند تعریف دیگر از مسئولیت اجتماعی به شرح جدول زیر است:

جدول شماره ۱: چند تعریف از مسئولیت اجتماعی (طبرسا و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۹)

نظریه‌پرداز	خلاصه رویکرد و مفهوم
Dodd(1932)	مدیران، علاوه بر مسئولیت اقتصادی، در برابر سهامداران و جامعه مسئولیت دارند.
Friedman (1970)	در مقاله "مسئولیت اجتماعی کسب‌وکار" نوشته: هدف از کسب‌وکار، صرفاً افزایش سود سهامداران است و بهبود رفاه جامعه بر عهده دولت است.
Carol (1979)	مسئولیت‌های چهارگانه مدیران کسب‌وکار: مسئولیت اقتصادی، مسئولیت حقوق، مسئولیت اخلاقی و مسئولیت فداکاری
Johnson (2003)	مسئولیت اجتماعی یکی از نقش‌های اساسی شرکت در کمک به رفاه کلی جامعه است، به‌عنوان‌مثال فعالیت‌هایی ازجمله: افزایش سوادآموزی، حذف فقر و بیکاری، حفظ محیط‌زیست
Perrini (2005)	مسئولیت اجتماعی یعنی پاسخگو بودن شرکت در قبال فعالیت‌ها. مسئولیت اجتماعی هفت موضوع دارد: کارایی عملیاتی، حداکثر امنیت، حفظ محیط‌زیست، کیفیت و نوآوری، گفتمان آزاد، توسعه مهارت و شهروند مسئول
Cochran (2007)	در محیط کسب‌وکار جدید، مدیران باید هم مسئولیت اجتماعی شرکت و هم عواقب جدی مخاطرات را بر عهده بگیرند.

[1] The World Business Council for Sustainable Development
[2] Griffin & Barney

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

مفهوم مسئولیت اجتماعی طی چند دهه اخیر ایجادشده است. هرچند در ابتدا تمرکز اصلی مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بر روی شرکت‌های بزرگ بوده، این مفهوم فراتر از سازمان‌های بزرگ رفته و شرکت‌های کوچک نیز در آن درگیر شده‌اند. (نجاتی و همکاران، ۲۰۱۱: ٤٤٢) و اکنون چند سالی هست که موضوع مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها مطرح بوده.

با توجه به مباحث گفته‌شده، تعریف مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها خیلی ساده نیست و مشخص است که تعریف مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها خیلی سخت‌تر است. مسئولیت اجتماعی دانشگاه موضوعات مختلفی را شامل می‌شود مانند اقدامات داوطلبانه، رویکرد اخلاقی، تشویق دانشجویان و اساتید به ارائه خدمات اجتماعی به اجتماع‌های محلی و تعهدات زیست‌محیطی و اکولوژیکی برای توسعه پایدار محلی و جهانی (Ruxandra Vasilescuet al,2010:4178)

هدف فعلی دانشگاه‌ها این است که با در نظر گرفتن انتظارات و نیازمندی‌های سهامداران، برای دانشجویان یک پیش‌زمینه علمی فراهم کند و خرد را به دانش تبدیل نماید. دانشگاه‌ها فقط فراهم‌کننده خدمات آموزشی نیستند، بلکه شکل‌دهندگان هویت هستند با مسئولیت اصلی در برابر ملت و کل دنیا. به همین منظور، دانشگاه‌ها نقش مهمی در ادغام مسئولیت اجتماعی در طراحی برنامه‌ها و تحقیقات، همچنین در مأموریت، چشم‌انداز و استراتژی شرکتی دارند؛ بنابراین دانشگاه‌ها نقش اساسی در توانایی‌های نسل بعد برای موفقیت و مقابله با جهانی‌شدن و رشد اقتصادی و ایجاد یک آینده پایدار برای مردم سراسر جهان (Vázquez, Aza, Lanero, 2014:2).

دانشگاه‌ها به‌عنوان مکانی هستند که دانشجویان می‌توانند دانش و تجربه کسب کنند و به‌عنوان عاملی برای ترویج سبک زندگی مفید و سالم به دانش آموزان است که شامل قرار گرفتن در معرض و عملکرد مسئولیت اجتماعی می‌شود. علاوه بر این، فرهنگ حفاظت از محیط‌زیست، اگر خود دانشگاه به‌عنوان یک مدل عمل کند، می‌تواند به‌آسانی القا شود؛ بنابراین ضروری است که دانشگاه‌ها عملکرد خوبی در مسئولیت اجتماعی داشته باشند (Ahmad,2012:78).

تحت شرایط جدید ازجمله جهانی‌شدن، خصوصی‌سازی مؤسسات آموزشی و رقابت در صنعت تحصیلات تکمیلی، مؤسسات بی‌شمار تحصیلات تکمیلی رویکرد مشابه کسب‌وکار را برای رقابت و زنده ماندن در صنعت در حال تغییر، بیشتر مورداستفاده قرار می‌دهند؛ و در این میان، برخی مؤسسات در حال پی بردن به وجهه سازمانی، هویت‌سازمانی، شهرت سازمانی و

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

به‌طورکلی مسئولیت اجتماعی به‌عنوان شهرت و استراتژی ایجاد مزیت هستند. هرچند مباحث مسئولیت اجتماعی بخشی از مأموریت مؤسسات تحصیلات تکمیلی بوده است، از طریق اجرای استراتژی مسئولیت اجتماعی، مؤسسات تحصیلات تکمیلی اکنون از این رویکرد به‌عنوان بخشی از استراتژی رقابتی استفاده می‌کنند(Dahan & Senol, 2012:95).

ریسر (Reiser,2008:1) مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها را این‌گونه تعریف می‌کند:

> "مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها، یک سیاست برای عملکرد اخلاقی جامعه دانشگاهی (دانشجویان، اعضای هیئت‌علمی و کارکنان دانشگاه) است که از طریق مدیریت مسئولانه آموزشی، شناختی، نیروی کار و اثرات زیست-محیطی که توسط دانشگاه در تعامل دو طرف با جامعه در جهت پیشبرد توسعه پایدار بشریت، اعمال می‌شود"

اهمیت موضوع آنجاست که این بحث در" بیانیه سیاست انجمن بین‌المللی دانشگاه[1] " در کنار موضوعات چالشی کنونی دانشگاه‌ها مانند آزادی علمی و استقلال دانشگاه‌ها قرارگرفته همچنین سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با موضوع مانند اتحادیه مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها[2] (ایجادشده در سال ۲۰۰۸ در سانفراسیسکو آمریکا) شکل گرفتند.

اولین موضوعی که در مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها به ذهن می‌رسد، نقش دانشگاه‌ها در آموزش مسئولیت اجتماعی به جامعه است. برخی از اهمیت قرار گرفتن آموزش چنین دوره-های در دوره‌های تحصیلاتی عالی صحبت کرده‌اند. (Gerde and Wokutch 1998:415). گنزالز رودریگز[3] و همکاران در تحقیق به بررسی برداشت دانشجویان دانشگاه-ها از مسئولیت اجتماعی شرکت پرداختند. (González-Rodríguez etal, 2013:2361) کاریما[4]، اوشیما و یاماموتو (۲۰۰٦) در پژوهشی با عنوان "شناسایی موضوعات برای آموزش مسئولیت‌های اجتماعی در دانشگاه‌ها و فعالیت‌های موجود در دانشگاه توکیو"، برنامه‌های آموزشی دانشگاه توکیو در خصوص"مسئولیت اجتماعی دانشگاه " و "مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها " را موردبررسی و مقایسه قرار می‌دهد و برنامه آموزشی لازم پیرامون مسئولیت اجتماعی برای دانشگاه را ارائه می‌دهد. از سوی دیگر، باید در نظر گرفت که همه مسئولیت-

[1] International Association of Universities Policy Statements
[2] University Social Responsibility Alliance
[3] María Rosario González-Rodríguez
[4] R. Karima,Y.Oshima & K.Yamamoto

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

های دانشگاه به‌طور مستقیم، در جهت ترویج مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها نیست. برخی از این وظایف در درجه اول در جهت حفظ یکپارچگی خود دانشگاه است که به آن "مسئولیت اجتماعی دانشگاه" می‌گویند. (karima, Oshima, Yamamoto,2006:327)

برخی معتقدند علاوه بر آموزش؛ دانشگاه‌ها باید اقدامات اجرایی در حوزه مسئولیت اجتماعی را از طریق دانشجویان، اساتید و یا سایر شبکه‌های حرفه‌ای انجام دهند (Leitão and Silva 2007,p1). در بسیاری موارد توسعه مسئولیت‌های اخلاقی و اجتماعی علاوه بر اینکه در توسعه فکری دانشگاه‌ها مطرح بوده، جزو اهداف کلان آن‌ها نیز منظور شده است(Pascarella et al. 1988:1)

علاوه بر این مقالات علمی متعددی به اهمیت و نقش حیاتی آموزش عالی در فراهم شدن فضا برای شهروندی دموکراتیک اشاره داشته‌اند. (Epstein 1999:1; Gamson 1997:10; Hauser 2000:556).

مهران نجاتی و همکارانش (۲۰۱۱) در پژوهش خود تحت عنوان "مسئولیت اجتماعی شرکت و دانشگاه‌ها" با استفاده از روش تجزیه‌وتحلیل محتوا، به بررسی وب‌سایت‌ها و گزارش‌های سالیانه ۱۰ دانشگاه برتر جهان پرداخته‌اند. یافته‌هایشان نشان داده که این دانشگاه‌ها به مسئولیت‌های اجتماعی خود پایبند هستند و اطلاعات کافی پیرامون مفاهیم اصلی CSR فراهم می‌کنند

ولی علیرغم مطالعات متعددی که در حوزه مسئولیت اجتماعی صورت گرفته، در حوزه دانشگاه‌ها مدل بومی‌شده برای مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی وجود ندارد؛ و دانشگاه‌های مانند دانشگاه شیراز باوجوداینکه نشانه‌هایی از موضوعات مسئولیت اجتماعی را در برنامه‌های خود دارند ولی به‌طور عملیاتی با مفهوم مسئولیت اجتماعی دانشگاه آشنا نیستند. این پژوهش باهدف شناسایی مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها انجام شده است. برای این منظور، با مطالعه جامع ادبیات موضوع، شاخص‌های مسئولیت‌اجتماعی شناسایی و برای بومی‌سازی آن‌ها در دانشگاه‌ها از تکنیک دلفی فازی استفاده شده است.

۳- توسعه الگوی مفهومی

در جدول ۲ مهم‌ترین مدل‌های موجود در حوزه مسئولیت اجتماعی خلاصه شده است:

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

جدول شماره ۲: مدل‌های مسئولیت اجتماعی

مدل	ابعاد/شاخص	منبع
ست	تعهد اجتماعی	Sethi (1975) (Katsoulakos,2006)
	مسئولیت اجتماعی	
	پاسخگویی اجتماعی	
3C-SR	تعهد اخلاقی و اجتماعی	John Meehan, Karon Meehan & Adam Richards (2006)
	ارتباط با همکاران در شبکه ارزش	
	سازگاری رفتار در طول زمان جهت ایجاد اعتماد	
4CSR	رقابت‌پذیری شرکت	Dr. P. Katsoulakos & Prof. Y Katsoulakos (2006:41)
	حاکمیت شرکت	
	مسئولیت اجتماعی شرکت	
	پایداری شرکت	
کارول	اقتصادی	caroll (۱۹۷۹) (Katsoulakos,2006:7)
	قانونی	
	اخلاقی	
	نوع‌دوستی	
نردبان عملکرد CSR	کارکنان	Mulyadi, M. S. Anwar, Y (2012)
	زمین	
	سود	
مدل دنیز	پایین نگه‌داشتن هزینه عملیاتی، افزایش سطح وفاداری مشتری، بهبود نگرش کارکنان، بهره‌وری بیشتر کارکنان...	Dennis Yao Dzansi & Marius Pretorius (2009)
مدل DNA	مسئولیت اخلاقی/پایداری زیست‌محیطی	Wayne Visser (2010)
	مسئولیت اجتماع/پایداری اجتماعی	
	مسئولیت کار (کارکنان)/پایداری انسانی	
	مسئولیت مالی/پایداری اقتصادی	
مدل Dow Jones	بعد اقتصادی	Dr. P. Katsoulakos & Prof. Y Katsoulakos (2006)
	بعد زیست‌محیطی	
	بعد اجتماعی	
مدل EFQM	شاخص عملکردی	Nikos Avlonas(2004)
	شاخص ادراکی	
مدل ISO 26000	اصول عمومی	Pavel Castka & Michaela A. Balzarova (2007)
	حاکمیت شرکتی	
	حقوق بشر	
	اقدامات و فعالیت‌های کاری	
	محیط‌زیست	
	اقدامات و فعالیت‌های مبتنی بر عدالت	
	مشارکت و توسعه اجتماع	
	موضوعات مرتبط با مشتریان	
مدل	اجتماع	Arash Shahin &

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

Stakeholder	گروه‌های زیست‌محیطی	Mohamed Zairi (2007)
	کارکنان	
	مشتریان	
	سرمایه‌گذاران	
	تأمین‌کنندگان	
مدل Tripple bottom line	مسئولیت اجتماعی شرکت[1]	Edwin Mirfazli (2008)
	مسئولیت محیطی شرکت[2]	
	مسئولیت مالی شرکت[3]	
مدل انتظارات از CSR	حمایت از اجتماع	Rujirutana Mandhachitara & Yaowalak Poolthong (2011)
	روابط کارکنان	
	مرتبط با کالا و خدمات	
	حمایت زیست‌محیطی	
حوزه‌های CSR	محیط‌زیست	Manuel Castelo Branco & Lu´cia Lima Rodrigues (2006)
	مشارکت در اجتماع	
	منابع انسانی	
	کالا و مشتریان	
شاخص‌های CSR	پاسخگویی	Chih Hung Chen& Winai Wongsurawat (2011)
	رقابت‌پذیری	
	شفافیت	
	مسئولیت	
عناصر کلیدی CSR	وجود قراردادهای رسمی بین جامعه و سازمان	Ralph Tench & Ryan Bowd & Brian Jones (2007)
	سودآور بودن سازمان	
	وجود قراردادهای غیررسمی بین سازمان و جامعه	
	اختصاص منابع مالی برای موضوعات اجتماعی	
	فعالیت‌های سازمان به‌صورت اخلاقی	
	مشارکت سازمان در توسعه اجتماع	
	چگونه یک سازمان کسب‌وکار، فعالیت‌های خود را مدیریت می‌کند	
	فعالیت‌های زیست‌محیطی	
	رفتار مناسب سازمان‌ها به‌عنوان یک شهروند شرکتی خوب	
محرک، زمینه و فرآیندهای CSR	محرک‌های CSR	Daniel Silberhorn& Richard C. Warren (2007)
	فرآیندهایCSR	
	زمینه‌هایCSR	
	موضوعات ذینفعان	

[1] CSR
[2] CER
[3] CFR

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

بر اساس مدل‌های موجود در حوزه مسئولیت اجتماعی، شاخص‌هایی که در دانشگاه کاربرد دارند انتخاب گردید و پس از بررسی آن‌ها توسط خبرگان دانشگاهی، در پنج حوزه تقسیم-بندی شد. نتیجه آن در جدول زیر جمع‌بندی شده است.

جدول شماره ۳: شاخص‌های مدل مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها

	شاخص	مدل مربوطه
مسئولیت آموزش و پژوهش	ارائه خدمات آموزشی باکیفیت	شاخص‌های CSR، انتظارات از CSR، مدل ذینفعان، Carroll
	ارائه خدمات پژوهشی باکیفیت	شاخص‌های CSR، انتظارات از CSR، مدل ذینفعان، Carroll
	ارائه خدمات دانشجویی باکیفیت	شاخص‌های CSR، انتظارات از CSR، مدل ذینفعان، Carroll
	ارتباط مؤثر با دانشجویان	Dow Jones
	رضایت دانشجویان	انتظارات از CSR، Carroll
مسئولیت قانونی	ارتقای بهره‌وری	دنیز، Carroll
	رعایت استاندارد آموزشی	Caroll, Dow Jones
	رعایت حقوق دانشجویان	نردبان عملکرد
	احترام به تعهدات قراردادی فی‌مابین	شاخص‌های CSR، Caroll
	رعایت الزامات قانونی	محرک و زمینه‌ها و فرآیندهای CSR، نردبان عملکرد CSR، ایزو ۲۶۰۰۰، شاخص‌های CSR، Caroll, 4CR
	رعایت الزامات فراقانونی	شاخص‌های CSR
مسئولیت اخلاقی	در نظر گرفتن شرایط دانشجوی آسیب‌پذیر	حوزه‌های CSR، ایزو ۲۶۰۰۰
	ارائه اطلاعات واقعی و نااریب به دانشجویان، اساتید و کارمندان	شاخص‌های CSR، ایزو ۲۶۰۰۰
	حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان، اساتید و کارمندان	اقدامات اصلی CSR، ایزو ۲۶۰۰۰
	تکریم دانشجویان	دنیز
	مبارزه با فساد و رشوه	معیارهای CSR، ایزو ۲۶۰۰۰، نردبان عملکرد CSR، Carroll
	ایجاد فرصت‌های برابر و اجتناب از تبعیض	اقدامات اصلی CSR، انتظارات از CSR، نردبان عملکرد CSR، DNA، Carroll
	رعایت مالکیت معنوی	ایزو ۲۶۰۰۰
	احترام به ارزش‌های اجتماعی	عناصر کلیدی CSR
	رعایت اصول و موازین اخلاقی	اقدامات اصلی CSR، محرک و زمینه‌ها و فرآیندهای CSR، ایزو ۲۶۰۰۰، Dow Jones، 4CR
	رعایت بهداشت شغلی و ایمنی کارکنان و اساتید	شاخص‌های CSR، اقدامات اصلی CSR، انتظارات از CSR، مدل ذینفعان، حوزه‌های CSR، معیارهای CSR، ایزو ۲۶۰۰۰، 4CR، Carroll
	اجرای سیاست‌های ضد جرم و جنایت	ایزو ۲۶۰۰۰، Dow Jones

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

مسئولیت زیست‌محیطی	پژوهش در حوزه مدیریت سبز	
	پرهیز از آسیب رساندن به محیط‌زیست	شاخص‌های CSR، اقدامات اصلی CSR، محرک و زمینه‌ها و فرآیندهای CSR، انتظارات از CSR، مدل ذینفعان، حوزه‌های CSR، معیارهای CSR، ایزو ۲۶۰۰۰، 4CR، EFQM
	صرفه‌جویی در مصرف انرژی	مبتنی بر ذینفعان، حوزه‌های CSR، Carroll
	جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای	عملکرد CSR – هاردی
	بازیافت و کاهش ضایعات	مدل ذینفعان، حوزه‌های CSR، Carroll، DNA
	حفظ و ارتقای فضای سبز در محوطه دانشگاه و خارج از آن	
	استفاده از انرژی‌های پاک	نظر کارشناسی
مسئولیت نوع‌دوستی	حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان در فعالیت‌های اجتماعی	دنیز، 4CR، ابعاد CSR
	تعامل با سازمان‌های مدنی عام‌المنفعه	Carroll, EFQM
	ارتقای تصویر دانشگاه در نزد جامعه	دنیز، EFQM
	کمک به توسعه مناطق محروم	انتظارات از CSR
	اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی	انتظارات از CSR
	جذب دانشجویان بومی	نظر کارشناسی
	استخدام بومی	ابعاد CSR، دنیز، EFQM
	همکاری با مدارس، کسب‌وکارها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی	Carroll
	کمک‌های خیریه (همکاری و کمک به نهادهای خیریه و بشردوستانه)	شاخص‌های CSR، محرک و زمینه‌ها و فرآیندهای CSR، انتظارات از CSR، مدل ذینفعان، ابعاد CSR، حوزه‌های CSR، معیارهای CSR، Carroll
	توسعه و ارتقای دانش و فرهنگ عمومی جامعه	اقدامات اصلی CSR، حوزه‌های CSR، ایزو ۲۶۰۰۰

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر ازنظر هدف یک پژوهش کاربردی است و ازلحاظ گردآوری داده‌ها، یک پژوهش توصیفی و از نوع اکتشافی محسوب می‌گردد. روش تحلیل بر اساس تکنیک دلفی فازی است؛ و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه متناسب با این روش استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، دربرگیرنده‌ی خبرگان دانشگاهی آشنا با مبحث مسئولیت اجتماعی در دانشگاه شیراز است. در تصمیم‌گیری گروهی با استفاده از روش دلفی، نظرات مختلفی در مورد تعداد خبرگان موردنیاز وجود دارد: بین ۱۰ تا ۵۰ نفر (تیورف، ۱۹۷۰، ۱۵۳؛ به نقل از مولن، ۲۰۰۳: ٤١)، بین ۸ تا ۱۲ نفر (کاوالی اسفورا و اورتولانو، ۱۹۸٤: ۳۲۵) و بین ۷ تا ۱۲

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

نفر (فیلیپس، ۲۰۰۰، ۱۹۳؛ به نقل از مولن، ۲۰۰۳: ٤۱) در این پژوهش تعداد خبرگان دانشگاهی ۱۰ نفر در نظر گرفته‌شده‌اند که به‌صورت هدفمند انتخاب گردیدند.

روش دلفی فازی در دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط کافمن و گویتا ابداع شد. کاربرد این روش به‌منظور تصمیم‌گیری و اجماع بر مسائلی که اهداف و پارامترها به‌صراحت مشخص نیستند، منجر به نتایج بسیار ارزنده می‌شود (میرسپاسی و همکاران،۱۳۸۹: ۹). هدف از این روش، دسترسی به مطمئن‌ترین توافق گروهی خبرگان در مورد موضوعی خاص است که با استفاده از پرسشنامه و نظرخواهی از خبرگان، به‌دفعات، با توجه به بازخورد حاصل از آن‌ها صورت می‌پذیرد.

درواقع این روش بررسی کاملی بر عقاید خبرگان، با سه ویژگی اصلی است: پاسخ بی‌طرفانه به سؤالات پرسشنامه، تکرار دفعات ارسال سؤالات پرسشنامه و دریافت بازخورد از آن‌ها و تجزیه‌وتحلیل آماری از پاسخ به سؤالات به‌صورت گروهی. در روش دلفی، داده‌های ذهنی افراد خبره با استفاده از تحلیل‌های آماری به داده‌های عینی تبدیل می‌شود. این روش منجر به اجماع در تصمیم‌گیری می‌گردد (جعفری، منتظر،۱۳۸۷: ۹۵).

برای اجرا و تحلیل دلفی فازی، مراحل زیر پیموده می‌شوند (چنگ و لین،۲۰۰۲: ۱۷۷ و ۱۷۸)

گام اول: در این مرحله، رتبه‌بندی توسط خبرگان صورت می‌گیرد. بر اساس اعداد فازی ذوزنقه‌ای، ٤ عدد فازی به هریک از رتبه‌ها و امتیازها داده می‌شود که $a_1^{(i)}$ رتبه بدبینانه، $a_2^{(i)}$ و $a_3^{(i)}$ رتبه باورکردنی و قابل‌قبول و $a_4^{(i)}$ رتبه خوش‌بینانه است. منظور از i، شماره خبره‌ای است که اعلام نظر کرده است. در این صورت و با توجه به گفته‌های بالا، مجموعه اعداد فازی ذوزنقه‌ای برای هر خبره به شکل زیر است.

$$\tilde{A}^{(i)} = \left(a_1^{(i)}, a_2^{(i)}, a_3^{(i)}, a_4^{(i)}\right) \quad i = 1, 2, \dots, n. \qquad \textbf{رابطه شماره ۱}$$

گام دوم: در ابتدا، میانگین مجموعه‌ها ($\tilde{A}_m^{(i)}$) از تمامی مجموعه‌ها ($\tilde{A}^{(i)}$) محاسبه می‌شود که این کار نیازمند میانگین‌گیری از تمامی $a_1^{(i)}, a_2^{(i)}, a_3^{(i)}$ و $a_4^{(i)}$ است یعنی:

$$\tilde{A}_m = (a_{m1}, a_{m2}, a_{m3}, a_{m4}) \qquad \textbf{رابطه شماره ۲}$$
$$= \left(\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} a_1^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} a_2^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} a_3^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} a_4^{(i)}\right)$$

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

سپس برای هر خبره، مقدار اختلاف از رابطه زیر حساب می‌شود و برای آن خبره ارسال می‌گردد.

$$\left(a_{m1}-a_1^{(i)}, a_{m2}-a_2^{(i)}, a_{m3}-a_3^{(i)}, a_{m4}-a_4^{(i)}\right)=\left(\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}a_1^{(i)}-a_1^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}a_2^{(i)}-a_2^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}a_3^{(i)}-a_3^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}a_4^{(i)}-a_4^{(i)}\right)$$ **رابطه شماره ۳**

گام سوم: در این مرحله، بعدازآنکه بازخور اولیه به خبرگان داده شد و مرحله دوم دلفی صورت گرفت، خبرگان نظرات اصلاح‌شده خود را در قالب اعداد فازی ذوزنقه‌ای بیان می‌کنند که به شکل زیر است.

$$\widetilde{B}^{(i)}=\left(b_1^{(i)}, b_2^{(i)}, b_3^{(i)}, b_4^{(i)}\right)\ \ i=1,2,\dots,n.$$ **رابطه شماره ۴**

در اینجا، فرایند با توجه به گام دوم صورت می‌گیرد. میانگین نظرات اصلاح‌شده ($\widetilde{B}_m$) طبق رابطه زیر محاسبه می‌شود.

$$\widetilde{B}_m=(b_{m1}, b_{m2}, b_{m3}, b_{m4})=\left(\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_1^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_2^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_3^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_4^{(i)}\right)$$ **رابطه شماره ۵**

همچنین مقادیر اختلاف از میانگین نیز از رابطه زیر محاسبه می‌شود.

$$\left(b_{m1}-b_1^{(i)}, b_{m2}-b_2^{(i)}, b_{m3}-b_3^{(i)}, b_{m4}-b_4^{(i)}\right)=\left(\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_1^{(i)}-b_1^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_2^{(i)}-b_2^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_3^{(i)}-b_3^{(i)}, \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}b_4^{(i)}-b_4^{(i)}\right)$$ **رابطه شماره ۶**

ازی و تکرار دفعات تا آنجایی پیش می‌رود که اختلاف‌نظرها به حداکثر ۰/۲ برسد. با این حساب، اگر مجموعه A_2 را همان مجموعه B فرض کنیم، رابطه زیر بیانگر این موضوع است (چنگ و لین،۲۰۰۲،ص۱۷۸ و جعفری و منتظر، ۱۳۸۷: ۱۰۷)

رابطه شماره ۷

$$S(A_{m2}, A_{m1})=\left|\frac{1}{4}[(a_{m21}+a_{m22}+a_{m23}+a_{m24})-(a_{m11}+a_{m12}+a_{m13}+a_{m14})]\right|$$

اعداد فازی ذوزنقه‌ای توسط رابطه‌ی زیر به اعداد قطعی تبدیل می‌شوند.

$$C=(a_1+a_2+a_3+a_4)/4$$ **رابطه شماره ۸**

گام چهارم: این فرایند آن‌قدر ادامه پیدا می‌کند تا اتفاق‌نظر (اختلاف حداکثر تا ۰/۲) حاصل شود.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

پرسشنامه دلفی مورداستفاده، شامل ۳۹ سؤال بود (علاوه بر سؤال جمعیت شناختی). اهمیت هریک از معیارها را با توجه به سه طیف سه‌تایی کم، متوسط و زیاد مورد سؤال قرار گرفتند. امتیازبندی به هر طیف طبق شکل زیر صورت گرفته است.

شکل شماره ۱: نحوه امتیازدهی به مقادیر قطعی توسط اعداد فازی ذوزنقه‌ای و تابع عضویت متغیرهای زبانی

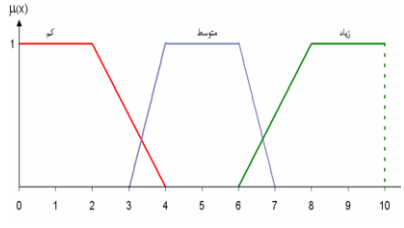

طیف درجه اهمیت	امتیاز	عدد فازی ذوزنقه‌ای متناظر			
		اول	دوم	سوم	چهارم
کم	۱/۵	۰	۰	۲	٤
متوسط	۵	۳	٤	٦	۷
زیاد	۸/۵	٦	۸	۱۰	۱۰

منبع: (جعفری و منظر، ۱۳۸۷: ۱۰۲)

تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

نظرسنجی مرحله اول: فرایند کار با توزیع پرسشنامه آغاز شد. نتایج و محاسبات مرحله اول در جدول ٤ نشان داده شده است.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

جدول ٤: نتیجه مرحله نخست نظرخواهی از خبرگان

بعد	شاخص	تعداد پاسخ‌ها		
		کم	متوسط	زیاد
مسئولیت آموزش و پژوهش	ارائه خدمات آموزشی باکیفیت	۰	۰	۹
	ارائه خدمات پژوهشی باکیفیت	۰	۱	۸
	ارائه خدمات دانشجویی باکیفیت	۰	۳	٦
	مدیریت رابطه با دانشجویان	۰	۱	۸
	رضایت دانشجویان	۰	٤	٥
	ارتقای بهره‌وری	۰	۳	٦
مسئولیت قانونی	رعایت استاندارد آموزشی	۰	۱	۸
	رعایت حقوق دانشجویان	۰	۰	۹
	احترام به تعهدات قراردادی فی‌مابین	۰	۲	٦
	رعایت الزامات قانونی	۰	۱	۸
	رعایت الزامات فراقانونی	۱	۳	٤
مسئولیت اخلاقی	در نظر گرفتن شرایط دانشجوی آسیب‌پذیر	۰	٤	٥
	ارائه اطلاعات واقعی و نااریب به دانشجویان، اساتید و کارمندان	۱	۲	٦
	حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان، اساتید و کارمندان	۰	۲	۷
	تکریم دانشجویان	۰	۱	۸
	رعایت حقوق سهامداران	۳	٤	۲
	مبارزه با فساد و رشوه	۰	۱	۸
	ایجاد فرصت‌های برابر و اجتناب از تبعیض	۰	۱	۸
	رعایت مالکیت معنوی	۰	۱	۷
	احترام به ارزش‌های اجتماعی	۰	۰	۹
	رعایت اصول و موازین اخلاقی	۰	۱	۸
	رعایت بهداشت شغلی و ایمنی کارکنان و اساتید	۰	٤	٥
	اجرای سیاست‌های ضد جرم و جنایت	۲	۲	٤
مسئولیت زیست‌محیطی	پژوهش در حوزه مدیریت سبز	۰	٤	٥
	پرهیز از آسیب رساندن به محیط‌زیست	۰	۳	٦
	صرفه‌جویی در مصرف انرژی	۰	٥	٤
	جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای	۳	۳	۳
	بازیافت و کاهش ضایعات	۲	٤	۳
مسئولیت نوع‌دوستی	حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان برای اجتماع	۰	۲	۷
	تعامل با سازمان‌های مدنی عام‌المنفعه	۰	۳	٦
	ارتقای تصویر دانشگاه در نزد جامعه	۰	۰	۹

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

	کمک به توسعه مناطق محروم	۰	۵	٤
	اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی	۰	٤	۵
	جذب دانشجویان بومی	۲	٦	۱
	استخدام بومی	۳	۵	۱
	همکاری با مدارس، کسب‌وکارها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی	۰	٤	۵
	کمک‌های خیریه (همکاری و کمک به نهادهای خیریه و بشردوستانه)	۰	٤	۵
	توسعه و ارتقای دانش و فرهنگ عمومی جامعه	۰	۱	۸

میانگین فازی نظرات خبرگان و مقدار فازی زدایی شده آن در جدول ۵ مشاهده می‌شود

جدول ۵: محاسبات مرحله نخست نظرخواهی از خبرگان

شاخص	میانگین فازی ذوزنقه‌ای	فازی زدایی
ارائه خدمات آموزشی باکیفیت	(9.0 , 9.0 , 7.2 , 5.4)	7.65
ارائه خدمات پژوهشی باکیفیت	(8.7 , 8.6 , 6.8 , 5.1)	7.3
ارائه خدمات دانشجویی باکیفیت	(۸.۱ , ۷.۸ , ٦ , ٤.۵)	٦.٦
مدیریت رابطه با دانشجویان	(۸.۷ , ۸.٦ , ٦.۸ , ۵.۱)	۷.۳
رضایت دانشجویان	(۷.۸ , ۷.٤ , ۵.٦ , ٤.۲)	٦.۲۵
ارتقای بهره‌وری	(۸.۱ , ۷.۸ , ٦ , ٤.۵)	٦.٦
رعایت استاندارد آموزشی	(۸.۷ , ۸.٦ , ٦.۸ , ۵.۱)	۷.۳
رعایت حقوق دانشجویان	(۹ , ۹ , ۷.۲ , ۵.٤)	۷.٦۵
احترام به تعهدات قراردادی فی‌مابین	(۸.۲۲ , ۸ , ٦.۲۲ , ٤.٦۷)	٦.۷۸
رعایت الزامات قانونی	(۸.۷ , ۸.٦ , ٦.۸ , ۵.۱)	۷.۳
رعایت الزامات فراقانونی	(۷.۲۲ , ٦.٦۷ , ٤.۸۹ , ۳.٦۷)	۵.٦۱
در نظر گرفتن شرایط دانشجوی آسیب‌پذیر	(۷.۸ , ۷.٤ , ۵.٦ , ٤.۲)	٦.۲۵
ارائه اطلاعات واقعی و ناریب به دانشجویان،اساتید و کارمندان	(۷.۸ , ۷.٤ , ۵.٦ , ٤.۲)	٦.۲۵
حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان، اساتید و کارمندان	(۸.٤ , ۸.۲ , ٦.٤ , ٤.۸)	٦.۹۵
تکریم دانشجویان	(۸.۷ , ۸.٦ , ٦.۸ , ۵.۱)	۷.۳
رعایت حقوق سهامداران	(٦ , ۵ , ۳.۲ , ۲.٤)	٤.۱۵
مبارزه با فساد و رشوه	(۸.۷ , ۸.٦ , ٦.۸ , ۵.۱)	۷.۳
ایجاد فرصت‌های برابر و اجتناب از تبعیض	(۸.۷ , ۸.٦ , ٦.۸ , ۵.۱)	۷.۳
رعایت مالکیت معنوی	(۸.۵٦ , ۸.٤٤ , ٦.٦۷ , ۵)	۷.۱۷
احترام به ارزش‌های اجتماعی	(۹ , ۹ , ۷.۲ , ۵.٤)	۷.٦۵

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

رعایت اصول و موازین اخلاقی	(	۸.۷	,	۸.٦	,	٦.۸	,	۵.۱	)	۷.۳
رعایت بهداشت شغلی و ایمنی کارکنان و اساتید	(	۷.۸	,	۷.٤	,	۵.٦	,	٤.۲	)	٦.۲۵
اجرای سیاست‌های ضد جرم و جنایت	(	٦.۸۹	,	٦.۲۲	,	٤.٤٤	,	۳.۳۳	)	۵.۲۲
پژوهش در حوزه مدیریت سبز	(	۷.۸	,	۷.٤	,	۵.٦	,	٤.۲	)	٦.۲۵
پرهیز از آسیب رساندن به محیط‌زیست	(	۸.۱	,	۷.۸	,	٦	,	٤.۵	)	٦.٦
صرفه‌جویی در مصرف انرژی	(	۷.۵	,	۷	,	۵.۲	,	۳.۹	)	۵.۹
جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای	(	٦.۳	,	۵.٤	,	۳.٦	,	۲.۷	)	٤.۵
بازیافت و کاهش ضایعات	(	٦.٦	,	۵.۸	,	٤	,	۳	)	٤.۸۵
حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان برای اجتماع	(	۸.٤	,	۸.۲	,	٦.٤	,	٤.۸	)	٦.۹۵
تعامل با سازمان‌های مدنی عام‌المنفعه	(	۸.۱	,	۷.۸	,	٦	,	٤.۵	)	٦.٦
ارتقای تصویر دانشگاه در نزد جامعه	(	۹	,	۹	,	۷.۲	,	۵.٤	)	۷.٦۵
کمک به توسعه مناطق محروم	(	۷.۵	,	۷	,	۵.۲	,	۳.۹	)	۵.۹
اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی	(	۷.۸	,	۷.٤	,	۵.٦	,	٤.۲	)	٦.۲۵
جذب دانشجویان بومی	(	٦	,	۵	,	۳.۲	,	۲.٤	)	٤.۱۵
استخدام بومی	(	۵.۷	,	٤.٦	,	۲.۸	,	۲.۱	)	۳.۸
همکاری با مدارس، کسب‌وکارها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی	(	۷.۸	,	۷.٤	,	۵.٦	,	٤.۲	)	٦.۲۵
کمک‌های خیریه (همکاری و کمک به نهادهای خیریه و بشردوستانه)	(	۷.۸	,	۷.٤	,	۵.٦	,	٤.۲	)	٦.۲۵
توسعه و ارتقای دانش و فرهنگ عمومی جامعه	(	۸.۷	,	۸.٦	,	٦.۸	,	۵.۱	)	۷.۳

جهت انجام محاسبات از نرم‌افزار اکسل استفاده‌شده است. این محاسبات شامل فازی زدایی کردن نظرات هرکدام از خبرگان، میانگین‌گیری فازی برای هر شاخص، فازی زدایی کردن میانگین و بررسی اختلاف‌نظر هر یک از خبرگان ازنظر میانگین اشد که در هر مرحله نظرسنجی لحاظ شده است.

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌گردد، بیشترین میزان موافقت خبرگان با شاخص‌های "ارائه خدمات آموزشی باکیفیت، رعایت حقوق دانشجویان، احترام به ارزش‌های اجتماعی و ارتقای تصویر دانشگاه در نزد جامعه" بوده و کمترین میزان موافقت با شاخص‌های "رعایت حقوق سهامداران، جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای، بازیافت و کاهش ضایعات، جذب دانشجویان بومی و استخدام بومی" بوده است.

با توجه به اینکه مسئولیت اجتماعی در دانشگاه دارای پیشینه تحقیق جامعی نبوده و برای طراحی مدل می‌بایست شاخص‌های موجود برای سازمان‌های بازرگانی و دولتی را به شاخصی

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

مناسب جهت استفاده در دانشگاه تبدیل کرد، لذا گروه مجری در پرسشنامه مرحله نخست این اختیار را به خبرگان داده که بتوانند شاخص‌های موردنظرشان را که در پرسشنامه ذکر نشده، به آن اضافه کنند. شاخص‌های "حفظ و ارتقای فضای سبز در محوطه دانشگاه و اطراف آن" و "استفاده از انرژی‌های پاک" به‌عنوان دو شاخص جدید در مرحله‌های بعد مورداستفاده قرار گرفت. هم‌چنین به دلیل مبهم بودن ادبیات بعضی از شاخص‌ها، محققان اقدام به حذف یا تغییر بعد این شاخص‌ها نمودند. در این مرحله شاخص "رعایت حقوق سهامداران" حذف گردید و شاخص "ارتقای بهره‌وری" در بعد "مسئولیت قانونی" قرار گرفت.

نظرسنجی مرحله دوم

بعد از اعمال تغییرات لازم در شاخص‌ها و ابعاد، پرسشنامه مرحله دوم همراه با میانگین نظرات خبرگان و اختلاف‌نظر قبلی هر یک با میانگین بین اعضای گروه توزیع گردید. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، نظرات با استفاده از نرم‌افزار، همانند مرحله اول، تحلیل گردید.

با توجه به نظرات ارائه‌شده در مرحله اول و مقایسه آن با نتایج این مرحله، چنانچه اختلاف بین دو مرحله از حد ۰.۲ کمتر باشد، فرآیند نظرسنجی متوقف می‌گردد. در غیر این صورت باید برای شاخص‌هایی که اختلاف مرحله اول و دوم آن‌ها بیش از ۰.۲ است، مرحله سوم اجرا گردد. بدین منظور باید از رابطه ٦ استفاده شود: (چنگ و لین،۲۰۰۲: ۱۷۸)

جدول شماره ٤: میزان اختلاف دیدگاه خبرگان در نظرسنجی مرحله اول و دوم

شاخص	مرحله اول	مرحله دوم	اختلاف مرحله اول و دوم
ارائه خدمات آموزشی باکیفیت	۷.٦٥	۷.٦٥	۰
ارائه خدمات پژوهشی باکیفیت	۷.۳۰	۷.۳۰	۰
ارائه خدمات دانشجویی باکیفیت	٦.٦۰	٥.٥٥	۱.۰٥
مدیریت رابطه با دانشجویان	۷.۳۰	۷.٦٥	۰.۳٥
رضایت دانشجویان	٦.۲٥	٥.٥٥	۰.۷
ارتقای بهره‌وری	٦.٦۰	٦.۲٥	۰.۳٥
رعایت استاندارد آموزشی	۷.۳۰	۷.٦٥	۰.۳٥
رعایت حقوق دانشجویان	۷.٦٥	۷.٦٥	۰
احترام به تعهدات قراردادی فی‌مابین	٦.۷۸	٦.۷۸	۰
رعایت الزامات قانونی	۷.۳۰	۷.٦٥	۰.۳٥
رعایت الزامات فراقانونی	٥.٦۱	٥.٦۱	۰
در نظر گرفتن شرایط دانشجوی آسیب‌پذیر	٦.۲٥	٥.٥٥	۰.۷
ارائه اطلاعات واقعی و ناریب به دانشجویان، اساتید و کارمندان	٦.۲٥	٥.۲۰	۱.۰٥

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان، اساتید و کارمندان	٦.٩٥	٦.٦٠	٠.٣٥
تکریم دانشجویان	٧.٣٠	٧.٦٥	٠.٣٥
مبارزه با فساد و رشوه	٧.٣٠	٦.٦٠	٠.٧
ایجاد فرصت‌های برابر و اجتناب از تبعیض	٧.٣٠	٧.٣٠	٠
رعایت مالکیت معنوی	٧.١٧	٧.٣٠	٠.١٣
احترام به ارزش‌های اجتماعی	٧.٦٥	٧.٥٦	٠.٠٩٤
رعایت اصول و موازین اخلاقی	٧.٣٠	٧.٦٥	٠.٣٥
رعایت بهداشت شغلی و ایمنی کارکنان و اساتید	٦.٢٥	٥.٩٠	٠.٣٥
اجرای سیاست‌های ضد جرم و جنایت	٥.٢٢	٤.١٥	١.٠٧٢
پژوهش در حوزه مدیریت سبز	٦.٢٥	٤.٨٣	١.٤١٦
پرهیز از آسیب رساندن به محیط‌زیست	٦.٦٠	٦.٥٥	٠.٠٥
صرفه‌جویی در مصرف انرژی	٥.٩٠	٥.٥٥	٠.٣٥
جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای	٤.٥٠	٤.٨٥	٠.٣٥
بازیافت و کاهش ضایعات	٤.٨٥	٤.٨٥	٠
حفظ و ارتقای فضای سبز در محوطه دانشگاه و خارج از آن		٤.١٥	٤.١٥
استفاده از انرژی‌های پاک		٤.٨٥	٤.٨٥
حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان برای اجتماع	٦.٩٥	٦.٦٠	٠.٣٥
تعامل با سازمان‌های مدنی عام‌المنفعه	٦.٦٠	٥.٥٥	١.٠٥
ارتقای تصویر دانشگاه در نزد جامعه	٧.٦٥	٧.٦٥	٠
کمک به توسعه مناطق محروم	٥.٩٠	٤.٨٥	١.٠٥
اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی	٦.٢٥	٥.٢٠	١.٠٥
جذب دانشجویان بومی	٤.١٥	٤.١٥	٠
استخدام بومی	٣.٨٠	٤.٥٠	٠.٧
همکاری با مدارس، کسب‌وکارها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی	٦.٢٥	٥.٢٠	١.٠٥
کمک‌های خیریه (همکاری و کمک به نهادهای خیریه و بشردوستانه)	٦.٢٥	٥.٢٠	١.٠٥
توسعه و ارتقای دانش و فرهنگ عمومی جامعه	٧.٣٠	٧.١٧	٠.١٣

نظرسنجی مرحله سوم

پس از مقایسه میانگین نظرات مرحله اول و دوم، باید برای ۲۷ شاخص مرحله سوم اجرا گردد. در مرحله سوم، شاخص‌هایی که خبرگان در مورد آن‌ها به اجماع نرسیده‌اند، دوباره نظرسنجی می‌شوند. پس از جمع‌آوری و تحلیل نتایج، باید اختلاف میانگین مرحله سوم و مرحله دوم بررسی شود و در صورت لزوم مرحله چهارم اجرا گردد.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

جدول شماره ۵: میزان اختلاف دیدگاه خبرگان در نظرسنجی مرحله دوم و سوم

شاخص	مرحله دوم	مرحله سوم	اختلاف مرحله دوم و سوم
ارائه خدمات دانشجویی باکیفیت	۵.۵۵	۵.۵۵	۰
مدیریت رابطه با دانشجویان (ارتباط مؤثر با دانشجویان)	۷.٦۵	۷.٦۵	۰
رضایت دانشجویان	۵.۵۵	۵.۲	۰.۳۵
ارتقای بهره‌وری	٦.۲۵	٦.۲۵	۰
رعایت استاندارد آموزشی	۷.٦۵	۷.٦۵	۰
رعایت الزامات قانونی	۷.٦۵	۷.٦۵	۰
در نظر گرفتن شرایط دانشجوی آسیب‌پذیر	۵.۵۵	۵.۵۵	۰
ارائه اطلاعات واقعی و نااریب به دانشجویان، اساتید و کارمندان	۵.۲۰	۵.۵۵	۰.۳۵
حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان، اساتید و کارمندان	٦.٦۰	۷.۱۷	۰.۵٦
تکریم دانشجویان	۷.٦۵	۷.٦۵	۰
مبارزه با فساد و رشوه	٦.٦۰	٦.۳۹	۰.۲۱
رعایت اصول و موازین اخلاقی	۷.٦۵	۷.٦۵	۰
رعایت بهداشت شغلی و ایمنی کارکنان و اساتید	۵.۹۰	۵.۵۵	۰.۳۵
اجرای سیاست‌های ضد جرم و جنایت	٤.۱۵	٤.۱۵	۰
پژوهش در حوزه مدیریت سبز	٤.۸۳	٤.۸۵	۰.۰۱٦
پرهیز از آسیب رساندن به محیط‌زیست	٦.۵۵	٦.۲	۰.۳۵
صرفه‌جویی در مصرف انرژی	۵.۵۵	٤.۸۵	۰.۷
جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای	٤.۸۵	٤.۵	۰.۳۵
حفظ و ارتقای فضای سبز در محوطه دانشگاه و خارج از آن	٤.۱۵	٤.٤٤	۰.۲۹٤
استفاده از انرژی‌های پاک	٤.۸۵	٤.۸۵	۰
حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان برای اجتماع	٦.٦۰	۵.۹۰	۰.۷
تعامل با سازمان‌های مدنی عام‌المنفعه	۵.۵۵	۵.۵۵	۰
کمک به توسعه مناطق محروم	٤.۸۵	۵.۲۲	۰.۳۷
اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی	۵.۲۰	۵.۵۵	۰.۳۵
استخدام بومی	٤.۵۰	۳.۸۰	۰.۷
همکاری با مدارس، کسب‌وکارها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی	۵.۲۰	۵.۵۵	۰.۳۵
کمک‌های خیریه (همکاری و کمک به نهادهای خیریه و بشردوستانه)	۵.۲۰	۵.۵۵	۰.۳۵

در این مرحله نیز اگر اختلاف بین میانگین مرحله دوم و سوم برای هر شاخص، بیش از ۰.۲ باشد، باید برای آن شاخص‌ها مرحله چهارم اجرا شود.

نظرسنجی مرحله چهارم

در مرحله چهارم، ۱۵ شاخص جهت نظرسنجی مجدد به اعضای گروه ارائه شد. پس از تحلیل نظرات، فرآیند دلفی فازی در مرحله چهارم متوقف گردید

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

جدول شماره ٦: میزان اختلاف دیدگاه خبرگان در نظرسنجی مرحله سوم و چهارم

شاخص	مرحله سوم	مرحله چهارم	اختلاف مرحله سوم و چهارم
رضایت دانشجویان	٥.٢	٤.٤٤	
ارائه اطلاعات واقعی و ناریب به دانشجویان، کارمندان و اساتید	٥.٥٥	٥.٢٢	
حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان، کارمندان و اساتید	٧.١٧	٧.٣	0.13
مبارزه با رشوه و فساد	٦.٣٩	٦.٢٥	0.13
رعایت بهداشت شغلی و ایمنی کارمندان و اساتید	٥.٥٥	٥.٩	
جلوگیری از آسیب رساندن به محیط‌زیست	٥.٢٠	٥.٢	0
صرفه‌جویی در مصرف انرژی	٤.٨٥	٤.٨٥	0
جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای	٤.٥	٥.٢	
حفظ و ارتقای فضای سبز در محوطه دانشگاه و خارج از آن	٤.٤٤	٤.٥	0.05
حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان برای اجتماع	٥.٩	٤.٨٥	
کمک به توسعه مناطق محروم	٥.٢٢	٤.٨٥	
اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی	٥.٥٥	٥.٥٥	0
استخدام بومی	٣.٨	٤.٨٥	
همکاری با مدارس، کسب‌وکارها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی	٥.٥٥	٥.٢	
کمک‌های خیریه (همکاری و کمک به نهادهای خیریه و بشردوستانه)	٥.٥٥	٤.٨٥	

نهایی سازی شاخص‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه

با توافق بر معیارها، حال باید حدی تعریف شود که توسط آن بتوان مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه، انتخاب شود. محققانی مانند الکساندر و دیگران، دوسوم یا ٦٧ درصد امتیاز داده‌شده توسط خبرگان به معیارها را عاملی برای انتخاب معیارها معرفی می‌کنند. با توجه به در این تحقیق امتیاز کم ۱/۵ و امتیاز بالا ۸/۵ بود. دوسوم فاصله کم‌وزیاد در نقطه ٦/٢ اتفاق می‌افتد. بدین ترتیب حد امتیاز قابل‌قبول ٦/٢ خواهد بود. درنهایت ۱۸ مؤلفه به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه انتخاب شدند.

جدول شماره ۷: امتیاز نهایی و نتیجه رد/ قبول شاخص‌ها

بعد	شاخص	امتیاز نهایی	رد/قبول
مسئولیت آموزش و پژوهش	ارائه خدمات آموزشی باکیفیت	٧.٦٥	✓
	ارائه خدمات پژوهشی باکیفیت	٧.٣٠	✓
	ارائه خدمات دانشجویی باکیفیت	٥.٥٥	×
	مدیریت رابطه با دانشجویان	٧.٦٥	✓
	رضایت دانشجویان	٤.٤٤	×
	ارتقای بهره‌وری	٦.٢٥	✓

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

مسئولیت قانونی	رعایت استاندارد آموزشی	۷.٦٥	✓
	رعایت حقوق دانشجویان	۷.٦٥	✓
	احترام به تعهدات قراردادی فی‌مابین	٦.۷۸	✓
	رعایت الزامات قانونی	۷.٦٥	✓
	رعایت الزامات فراقانونی	٥.٦۱	×
مسئولیت اخلاقی	در نظر گرفتن شرایط دانشجوی آسیب‌پذیر	٥.٥٥	×
	ارائه اطلاعات واقعی و نااریب به دانشجویان،اساتید و کارمندان	٥.۲۲	×
	حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان،اساتید و کارمندان	۷.۳	✓
	تکریم دانشجویان	۷.٦٥	✓
	مبارزه با فساد و رشوه	٦.۲٥	✓
	ایجاد فرصت‌های برابر و اجتناب از تبعیض	۷.۳۰	✓
	رعایت مالکیت معنوی	۷.۳۰	✓
	احترام به ارزش‌های اجتماعی	۷.٥٦	✓
	رعایت اصول و موازین اخلاقی	۷.٦٥	✓
	رعایت بهداشت شغلی و ایمنی کارکنان و اساتید	٥.۹	×
	اجرای سیاست‌های ضد جرم و جنایت	٤.۱٥	×
مسئولیت زیست‌محیطی	پژوهش در حوزه مدیریت سبز	٤.۸٥	×
	پرهیز از آسیب رساندن به محیط‌زیست	٦.۲	✓
	صرفه‌جویی در مصرف انرژی	٤.۸٥	×
	جلوگیری از آلودگی هوا و انتشار گازهای گلخانه‌ای	٥.۲	×
	بازیافت و کاهش ضایعات	٤.۸٥	×
	حفظ و ارتقای فضای سبز در محوطه دانشگاه و خارج از آن	٤.٥	×
	استفاده از انرژی‌های پاک	٤.۸٥	×
مسئولیت نوع‌دوستی	حمایت از اقدامات داوطلبانه کارکنان برای اجتماع	٤.۸٥	×
	تعامل با سازمان‌های مدنی عام‌المنفعه	٥.٥٥	×
	ارتقای تصویر دانشگاه در نزد جامعه	۷.٦٥	✓
	کمک به توسعه مناطق محروم	٤.۸٥	×
	اعطای بورسیه به افراد واجد صلاحیت و فاقد توان مالی	٥.٥٥	✓
	جذب دانشجویان بومی	٤.۱٥	×
	استخدام بومی	٤.۸٥	×
	همکاری با مدارس، کسب‌وکارها، انجمن‌ها و گروه‌های محلی	٥.۲	×
	کمک‌های خیریه (همکاری و کمک به نهادهای خیریه و بشردوستانه)	٤.۸٥	×
	توسعه و ارتقای دانش و فرهنگ عمومی جامعه	۷.۱۷	✓

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

بدین ترتیب مدل نهایی مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها به شرح زیر است:

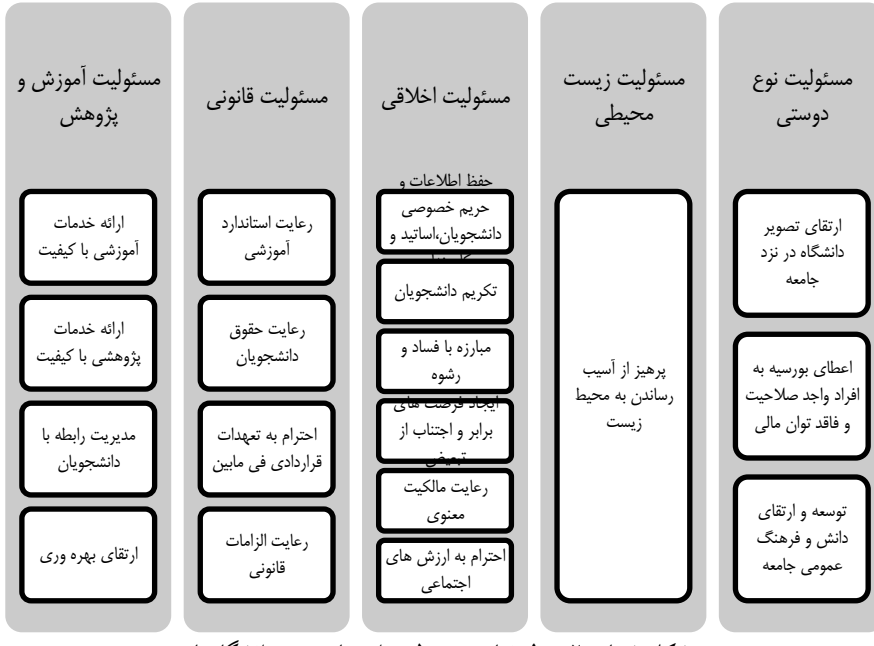

شکل شماره ۲: مدل نهایی مسئولیت اجتماعی در دانشگاه‌ها

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش برای اولین بار به ارائه مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه اقدام نموده است. در این پژوهش ضمن دسته‌بندی درکل ۱۸ معیار در ۵ بعد مجزا که عبارت بودند از ۱- مسئولیت آموزش و پژوهش ۲- مسئولیت قانونی ۳- مسئولیت اخلاقی ٤- مسئولیت زیست‌محیطی ۵- مسئولیت نوع‌دوستی؛ با به‌کارگیری روش‌های علمی مدلی طراحی شد که به کمک آن می‌توان مسئولیت اجتماعی دانشگاه را موردسنجش قرار داد. بر اساس نتایج این پژوهش مشخص شد که مسئولیت زیست محیطی در مسئولیت اجتماعی دانشگاه از نقش کمتری نسبت به سایر ابعاد برخوردار است و تنها محدود به پرهیز از آسیب رساندن به محیط‌زیست می‌گردد. شاید دلیل آن این باشد که فعالیت‌های دانشگاه مستقیماً به محیط‌زیست ارتباط پیدا نمی‌کند.

از نکات قابل‌توجه در مدل خروجی، پررنگ بودن بحث آموزش و پژوهش است. بدین معنی که شاید انتظاری که از دانشگاه می‌رود در لایه اول این است که هدف و مأموریت خود را که پژوهش و آموزش است به‌خوبی انجام دهد، با این کار بخش قابل‌توجهی از مسئولیت خود را

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

در قبال دانشگاه انجام داده است. ابن نتیجه منطبق با نظریات گرد و وکوچ (Gerde and Wokutch 1998:415). گنزالو رودریگز (González-Rodríguez etal, 2013:2361) و کاریما و همکاران (Karima,Y.Oshima & K.Yamamoto,2006) است.

مسئولیت مهم دیگر دانشگاه‌ها مسئولیت قانونی است؛ که از آن می‌توان به رعایت استانداردها و نرم‌های آموزشی است. اینکه دوره‌های آموزشی در سطح استاندارد و باکیفیت ارائه شود از مسئولیت‌های اصلی دانشگاه‌ها محسوب می‌شود. موضوع دیگر در این بعد رعایت حقوق دانشجویان است که وظایف دانشجویی و فرهنگی دانشگاه‌ها در این حوزه می‌گنجد. احترام به تعهدات و قراردادهایی که دانشگاه با عوامل برون‌سازمانی بر عهده دارد و همچنین رعایت الزامات قانونی در سطح وزارت علوم و الزامات کشوری (همانند قانون برنامه‌های توسعه و یا نقشه جامع علمی کشور و...) از دیگر مسئولیت‌های قانونی دانشگاه‌ها محسوب می‌شود. این موضوع منطبق با نظریات مولیادی و همکاران (Mulyadi, M. S. Anwar, Y,2012)، مدل داوجونز (P. Katsoulakos &. Y Katsoulakos,2006.) مدل کارول (carol,1979) یافته‌های سیلبرتون و همکاران (Daniel Silberhorn& Richard C. Warren, 2007) و همچنین مدل ایزو ۲۶۰۰۰ (Pavel Castka & Michaela A. Balzarova 2007) می‌باشد.

در حوزه مسئولیت‌های اخلاقی دانشگاه موظف به حفظ اطلاعات و حریم خصوصی دانشجویان، اساتید و کارمندان است. دانشگاه می‌بایست کرامت دانشجویان را حفظ نموده و به ارزش‌های اجتماعی پایبند باشد. در پذیرش دانشجو و فراهم کردن فرصت‌های آموزشی باید فرصت‌های برابر برای همه ایجاد نماید و مبارزه با فساد و رشوه را جزو برنامه‌های خود قرار دهد.، این موضوع منطبق بر یافته‌های سیلبرتون و همکاران (Daniel Silberhorn& Richard C. Warren, 2007) و مدل ایزو ۲۶۰۰۰ (Pavel Castka & Michaela A. Balzarova, 2007) است. درنهایت در حوزه پژوهش موضوع مهم و تأثیرگذار رعایت مالکیت معنوی است که می‌بایست به‌طورجدی در دانشگاه پیگیری و رصد شود. این موضوع در مدل ایزو ۲۶۰۰۰ (Pavel Castka & Michaela A. Balzarova, 2007) نیز به‌صراحت بحث شده است.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

در حوزه زیست‌محیطی انتظاری غیر از پرهیز از آسیب‌رساندن به محیط‌زیست از دانشگاه نمی‌رود؛ و درنهایت در حوزه نوع‌دوستی یکی از وظایف دانشگاه‌ها، ارتقای تصویر دانشگاه در نزد جامعه است. دانشگاه باید به‌گونه‌ای فعالت نماید که به‌عنوان نماد اصلی توسعه در شهر شناخته شود و موجب توسعه و ارتقای دانش و فرهنگ عمومی جامعه گردد. همچنین انتظار می‌رود که دانشگاه‌ها از افراد واجد صلاحیت که دارای استعداد خاصی هستند ولی شاید به دلایلی فاقد تمکن مالی باشند حمایت نموده و فرصت آموزش و یادگیری را برای آن‌ها فراهم نماید. این موضوعات در مدل ایزو ۲۶۰۰۰ (Pavel Castka & Michaela A. Balzarova, 2007) نیز بیان شده‌اند.

گام بعدی در این تحقیق اولویت‌بندی مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه و درنهایت اندازه-گیری آن در دانشگاه‌های کشور است که می‌تواند موضوع جذابی برای تحقیقات آینده باشد.

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

فهرست منابع:

ایران‌نژاد پاریزی، مهدی و توسلی، سپیده، (نامعلوم)، مسئولیت اجتماعی و مدیریت سبز، پژوهشنامه مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها ٤، صفحه ۷۰-۳۳

پریرخ، مهری، فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸٤)، راهنمای نگارش مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش، تهران : انتشارات کتابدار

تقوی، علی و حقیقی کفاش، مهدی، رویکرد استراتژیک به مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها، برگرفته از سایت www.csriran.com

جعفری، نیلوفر و منتظر، غلامعلی، (۱۳۸۷)، استفاده از روش دلفی برای تعیین سیاست‌های مالیاتی کشور، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، شماره اول، صفحه ۱۱٤-۹۱

رحمان سرشت، حسین و رفیعی، محمود و کوشا، مرتضی، (۱۳۸۸)، مسئولیت اجتماعی؛ اخلاقیات فرا سازمانی، ماهنامه تدبیر، شماره ۲۰٤، صفحه ۲٦-۲۲

رویایی، رمضانعلی و مهردوست، حسین، (۱۳۸۸)، بررسی نقش مدیران فرهنگی در ارتقای مسئولیت اجتماعی، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره سوم، صفحه ۵۹-٤۳

صنوبر، ناصر و مهدی زاده اصیل، نسرین، (۱۳۸۷)، رابطه توجه به مسئولیت اجتماعی و عملکرد بازاریابی شرکت‌های صادرکننده نمونه صنایع غذایی، دو فصلنامه مطالعات مدیریت، سال ۱۹، شماره ۵۹، صفحه ۸۵-۷۱

طبرسا، غلامعلی و رضائیان، علی و آذر، عادل و علیخانی، حمید، (۱۳۹۰)، تبیین و طراحی مدل رسالت مسئولیت اجتماعی، مطالعات مدیریت راهبردی، شماره ۸، صفحه ۱۰۲-۸۳

قاهری، راضیه، (نامعلوم)، مسئولیت اجتماعی سازمان و ضرورت توجه به آن، پژوهشنامه مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها ۳، صفحه ۱۵۸-۱۰۹

قربانی، محمد و زرندی، محمدمهدی و حصاری، رضا، (۱۳۸٤)، اخلاق و مسئولیت اجتماعی مدیران، فصلنامه مدیریت فردا، شماره ۱۱ و ۱۲، صفحه ۹۱-۷۹

مشبکی، اصغر و خلیلی شجاعی، وهاب، (۱۳۸۹)، بررسی رابطه فرهنگ‌سازمانی و مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها، جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره چهارم، صفحه ٥٦-۳۷

میرسپاسی، ناصر و طلوعی اشلقی، عباس و معمار زاده، غلامرضا و پیدایی، میرمهرداد، (۱۳۸۹)، طرح مدل تعالی منابع انسانی در سازمان‌های دولتی ایران با استفاده از تکنیک دلفی فازی، مجله پژوهش‌های مدیریت، شماره ۸۷ صفحه ۲۳-۱

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

نصر، احمدرضا و فهیمه حسینی (۱۳۸٤)؛ تهیه اعتبار سنجی و تدوین فرایند اجرای پرسشنامه‌های ارزیابی عملکرد مدیران گروه‌های آموزشی دانشگاه‌ها؛ ششمین کنفرانس بین‌المللی مدیران کیفیت؛ تهران

Ahmad, Jamilah, (2012), Can a university act as a corporate social responsibility (CSR) driver? An analysis, Social Responsibility Journal, Vol. 8, No. 1, pp. 77-86, DOI 10.1108/17471111211196584

Avlonas, Nikos, (2004), American College of Greece, First presentation of The EFQM Framework for CSR, Brussels

Branco, Manuel Castelo, and Rodrigues, Lu´cia Lima, (2006), Communication of corporate social responsibility by Portuguese banks: A legitimacy theory perspective, Corporate Communications: An International Journal Vol. 11 No. 3, pp. 232-248, doi: 10.1108/13563280610680821

Brownlee, Ann & Associates (1992), *strategies for enrrolling university and Research Institues Health system Research*, vol.3.

Castka, Pavel, and A. Balzarova, Michaela, (2007), A critical look on quality through CSR lenses Key challenges stemming from the development of ISO 26000, International Journal of Quality & Reliability Management, Vol. 24, No. 7, pp. 738-752, doi: 10.1108/02656710710774700

Cavalli-Sforza, V and Ortolano, L (1984**)**, Delphi forecasts of land use: transportation interactions", Journal of Transportation Engineering, Vol 110, No 3, pp 324-339.

Cheng, Ching-Hsue, and Lin, Yin, (2002), Evaluating the best main battle tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation, European Journal of Operational Research, No. Or Vol. 142, pp. 174-186

Commission of European Communities (2006). Implementing the partnership for growth and jobs: Making Europe a pole of excellence on CSR.Brussels, 22.3.2006, COM (2006) 136final. 2 – 5.

Commission of European Communities (2007). CSR and SMEs. Commission CSR Policy. Retrieved in 2007 from http://ec.europa.eu/enterprise/csr/.

Dahan, Gresi Sanje, and Senol, Isil, (2012), Corporate Social Responsibility in Higher Education Institution: Istanbul Bilgi University Case, American International Journal of Contemporary Research, Vol. 2, No. 3, pp.95-103.

Epstein, E.M.: The continuing quest for accountable, ethical, and humane corporate capitalism: an enduring challenge for social issues in management in the new millennium. Bus. Soc. 38(3), 253 (1999)

Gamson, Z.F.: Higher education and rebuilding civic life. Change 29(1), 10–14 (1997)

Gerde, V.W. Wokutch, R.E.: 25Years and going strong. Bus. Soc. 37(4), 414–446 (1998)

Hauser, S.M.: Education, ability, and civic engagement in the contemporary United States. So. Sci. Res. 29(4),556–582 (2000)

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

Hou, Jiran, and Reber, Bryan H. (2011), Dimensions of disclosures: Corporate social responsibility reporting be media companies, Public Relation Review 37, p 166-168

Hung Chen, Chih, (2011), The major components of corporate social responsibility, Journal of Global Responsibility, Vol. 2, No. 1, pp. 85-99, doi: 10.1108/20412561111128546

Ibrahim, N.A. Angelidis, J.P. Howard, D.P.: Corporate social responsibility: A comparative analysis of perceptions of practicing accountants and accounting students. J. Bus. Ethics 66, 157–167 (2006)

Karima, Risuke, and Oshima, Yoshito, and Yamamoto, Kazuo, (2006), Identification of subjects for Social Responsibility education at universities and the present activity at the university of Tokyo, Environmental Sciences, Vol. 13, No. 6, p 327-337

Katsoulakos, P. and Katsoulakos, Y. (2006), A multi-dimensional view of corporate responsibility, 4CR working papers

Leitão, J. Silva, M.J.: CSR and social marketing: What is the desired role for Universities in fostering public policies? MPRA Paper No. 2954. http://mpra.ub.uni-muenchen.de/2954/ (2007). Accessed 1 June 2012

Mandhachitara, Rujirutana, and Poolthong, Yaowalak, (2011), A model of customer loyalty and corporate social responsibility, Journal of Services Marketing, Vol. 25,No. 2, pp. 122–133, doi: 10.1108/08876041111119840

María Rosario González-Rodríguez, María Carmen Díaz-Fernández, Marek Pawlak · Biagio Simonetti(2013), Perceptions of students university of corporate social Responsibility, Qual Quant (2013) 47:2361–2377

Meehan, John, and Meehan, Karon, and Richards, Adam, (2006), Corporate Social Responsibility: the 3C-SR model, International Journal of Social Economics, Vol. 33, No. 5/6, pp. 386-398, doi: 10.1108/03068290610660661

Milovanovic, Goran, and Barac, Nada, and Andjelkovic, Aleksandra, (2009), Corporate social responsibility in globalization era, FACTA universities, series: Economic and Organization, Vol. 6, No. 2, p89-104

Mirfazli, Edwin, (2008),Evaluate corporate social responsibility disclosure at Annual Report Companies in multifarious group of industry members of Jakarta Stock Exchange (JSX), Indonesia, SOCIAL RESPONSIBILITY JOURNAL, Vol. 4 No. 3, pp. 388-406, doi: 10.1108/17471110810892884

Mullen, P. M (2003), Delphi: myths and reality, Journal of Health Organization and Management, Vol 17, No 1, pp 37-52.

Mulyadi, M. S. Anwar, Y. and Siagian, F. (2012). Study of income tax incentives in creative industry. International Journal of Arts and Commerce, 1(6): 21-24.

Nejati, Mehran, and Shafaei, Azadeh, and Salamzadeh, Yashar, and Daraei, Mohammadreza, (2011) Corporate social responsibility and universities: A

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

study of top 10 world universities websites, African Journal of Buisiness Management, Vol 5(2), p 440-447, doi: 10.5897/AJBM 10.554

Pascarella, Ernest T. Ethington, Corinna A. Smart, John C.: The influence of college on humanitarian/civic involvement values. J. High. Educ. 59(4) (1988)

Pouliopoulos, Leonidas, and Geitona, Mary, and Pouliopoulos, Theofilos, and Triantafilliodou, Amalia, (2012), Manager's perception and opinions towards corporate social responsibility in Greece, International Confrence On Applied Economics, Procedia Economics and Finance, p 311-320, doi: 10.1016/S2212-5671(12)00036-6

Reiser (2008). University Social Responsibility definition. Cited and retrived 14.10.2009 from http://www.usralliance.org/resources/Aurilla_Presentation_Session6.pdf.

Ruxandra Vasilescua, Cristina Barnab *, Manuela Epurec, Claudia Baicud(2010) Developing university social responsibility: A model for the challenges of the new civil society Procedia Social and Behavioral Sciences 2 (2010) 4177–4182

Shahin, Arash, and Zairi, Mohamed, (2007), Corporate governance as a critical element for driving excellence in corporate social responsibility, International Journal of Quality & Reliability Management Vol. 24, No. 7, pp. 753-770, doi: 10.1108/02656710710774719

Silberhorn, Daniel, and Warren, Richard C. (2007), Defining corporate social responsibility: A view from big companies in Germany and the UK, European Business Review, Vol. 19, No. 5, pp. 352 – 372, doi: 10.1108/09555340710818950

Sirsly, Tetrault, (2009), 75 years of lessons learned: chief executive officer values and corporate social responsibility, Journal of Management History, Vol. 15, No.1, p 78-95, doi: 10.1108/17511340910921808

Tench, Ralph, and Bowd, Ryan, and Jones, Brian, (2007) Perceptions and perspectives: corporate social responsibility and the media, Journal of Communication Management, Vol. 11, No. 4, pp. 348-370, doi: 10.1108/13632540710843940

Vasilescua, Ruxandra, and Barnab, Cristina, and Epurec, Manuela, and Baicud, Claudia, (2010), Developing university social responsibility: A model for the challenges of the new civil society, Procedia Social and Behavioral Sciences, Vol. or No. 2,pp 4177–4182

Visser, W. (2010) CSR 2.0 and the New DNA of Business, Journal of Business Systems, Governance and Ethics, Vol. 5, No. 3, p. 7, 2010. Also published on SSRN at: http://ssrn.com/abstract=1725159

Vázquez, José Luis, and Aza, Carlota L. and Lanero, Ana, (2014), Are atudents aware of university social responsibility? Some insights from a survey in a Spanish university, International Review on Public and Nonprofit Marketing, DOI 10.1007/s12208-014-0114-3

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]

Yao Dzansi, Dennis, and Pretorius, Marius, (2009), The development and structural confirmation of an instrument for measuring the social responsibility of small and micro business in the African context, SOCIAL RESPONSIBILITY JOURNAL, Vol. 5, No. 4, pp. 450-463, doi: 10.1108/17471110910995320

[Downloaded from ihej.ir on 2026-11-25]